

ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ БЕОГРАД
ISSN 0350–5650 COBISS.SR-ID 14717954

Мешовита грађа, књ. XLI стр. 171–192
Miscellanea, vol. XLI pp. 171–192
УДК: 327.39(=16):930.85(497.11:47)''1889/1892''(044)
DOI: 10.34298/MG2041171B

Јована БЛАЖИЋ ПЕЈИЋ

**ИЗ ИСТОРИЈЕ СРПСКО-РУСКИХ ВЕЗА:
МОСКОВСКО ПОПЕЧИТЕЉСТВО
ЗА ШКОЛОВАЊЕ СЛОВЕНА (1889–1892)**

Београд 2020.

Јована БЛАЖИЋ ПЕЈИЋ

Историјски институт
Београд

ИЗ ИСТОРИЈЕ СРПСКО-РУСКИХ ВЕЗА: МОСКОВСКО ПОПЕЧИТЕЉСТВО ЗА ШКОЛОВАЊЕ СЛОВЕНА (1889–1892)

Анстракт: У раду је представљено осам писама: по једно званично писмо Николаја Павловича Игњатијева кнезу Николају Петровичу Мешерском и Дмитрију Фјодоровича Самарина Николају Павловичу Игњатијеву, и шест приватних писама митрополита Михаила (Милоја Јовановића) Дмитрију Фјодоровичу Самарину. Прва два приређена писма похрањена су у Централном државном историјском архиву града Петрограда, а преосталих шест писама данас се чувају у Научно-истраживачком одељењу рукописа Руске државне библиотеке у Москви. Представљена преписка пружа нам потпунију слику о судбини словенофилског покрета после 1878. године и њихове везе са Србима у последњој деценији XIX века.

Кључне речи: Московско попечитељство за школовање Словена, Дмитриј Фјодорович Самарин, словенофилство, Русија, митрополит Михаило, Србија.

Abstract: The paper presents eight letters – one official letter of Nikolai Pavlovich Ignatyev to Prince Nikolai Petrovich Meschersky, one official letter of Dmitry Fyodorovich Samarin to Nikolai Pavlovich Ignatyev, and six private letters of Metropolitan Mihailo (Miloje Jovanović) to Dmitry Fyodorovich Samarin. The first two letters are kept in the Central State Historical Archive of St. Petersburg and the remaining six letters in the Scientific Research Department of Manuscripts of the Russian State Library in Moscow. The presented correspondence creates a more complete picture about the destiny of the Slavophile movement after 1878 and the Slavophiles' links with the Serbs in the last decade of the 19th century.

Keywords: Guardianship over the Slavic pupils in Moscow, Dmitry Fyodorovich Samarin, Slavophilia, Russia, Metropolitan Mihailo, Serbia.

Након што је окончао каријеру у државној служби, гроф Николај Павлович Игњатијев маја 1888. године постао је председник Петроградског

---

* jovana.blazic@iib.ac.rs

словенског добротворног друштва, које се после 1878. године изјаснило као неполитичка друштвена организација, ограничена искључиво на добротворни рад, те преузела послове некадашњег Московског словенског друштва, нарочито оне који су се односили на школовање Словена у Русији. Руски словенофили и кругови њима блиски нису се мирили с новонасталом ситуацијом, па су, током осамдесетих и деведесетих година XIX века у више наврата настојали да обнове Московско словенско друштво и поврате стару славу.¹ Једну од тих иницијатива представљало је и отварање Московског попечитељства за школовање Словена.

Као председник Петроградског словенског добротворног друштва, организације која је током двадесет година дотадашњег постојања (1868–1888) финансирала школовање сто пет словенских младића и шеснаест девојака,² гроф Николај Павлович Игњатијев изнео је предлог министру унутрашњих послова да се у Москви, Кијеву, Одеси и Варшави отворе тзв. попечитељства, која би надгледала школовање Словена, а која би била састављена од чланова Петроградског словенског добротворног друштва у наведеним градовима. Игњатијев је додао да је Петроградско словенско добротворно друштво 1889. године оформило посебну комисију чија је дужност била да одговара на молбе словенских питомаца који се школују у Русији и контролише њихово понашање и школске успехе.³ Након консултација с највишим представницима власти, децембра 1889. године донета је одлука да се дозволи оснивање само Московског попечитељства, које би водило рачуна о успесима и понашању искључиво питомаца Петроградског словенског добротворног друштва, сходно томе, да је од 1882. године надзор над школовањем словенских државних питомаца обављала посебна комисија при Азијском департману Министарства спољних послова. Наложено је да Московско попечитељство о свему извештава и Министарство просвете.⁴ По добијању позитивног одговара гроф Игњатијев обратио се кнезу Николају

¹ Ј. Блажић Пејић, *Предлог о оснивању Словенског друштва узајамне помоћи у Москви из 1889. године*, Мешовита грађа (Miscellanea) XXXVI (2015) 275–288.

² Међу стипендистима највише је било Срба: педесет осам младића и шест девојака.

³ Централный государственный исторический архив Санкт Петербурга (даље: ЦГИА СПб), Ф. 400, Оп. 1, Д. 683, Л. 1–2об. *Петроградско словенско добротворно друштво (Н. П. Игњатијев) – Д. А. Толстој, 26. фебруар 1889*; Москва–Србија, Белград–Россија: сборник материалов. Общественно-политические и культурные связи 1878–1917 гг., Т. 3, прир. А. Л. Шемякин, Ј. В. Иванова, М. Перишић, А. Тимофејев и Г. Милорадовић, Москва–Београд 2012, 262–264.

⁴ ЦГИА СПб, Ф. 400, Оп. 1, Д. 683, Л. 3–6об. *И. В. Дурново – Н. П. Игњатијев, 5. октобар 1889.*

Петровичу Мешћерском кога је замолио да организује све у вези с Попечитељством у Москви.⁵ На тај начин, с дозволом министра унутрашњих послова, а као одељење Петроградског словенског добротворног друштва, основано је Московско попечитељство, с циљем да морално и материјално помаже Словене који се школују у Москви, у циљу развитка словенске узајамности и духовног јединства Словена с Русијом.⁶ Почетком 1890. године оно је преузело финансирање школовања словенских питомаца у Москви, стипендиста Петроградског словенског добротворног друштва, затим давање помоћи удовицама и сиромашним породицама добровољаца из 1876. године и започело прикупљање помоћи за гладне у Црној Гори.⁷ Према зацртаним циљевима и сферама деловања новооснована организација готово да је заменила некадашње Московско словенско друштво.

Московско попечитељство за школовање Словена званично је почело да ради 15. јануара 1890. године, а дан пре изабрани су председник и чланови управе. За председника је изабран кнез Николај Петровић Мешћерски, за секретара Алексеј Григорјевич Теплов, а за благајника Николај Николајевич Загоскин.⁸ Међу почасним члановима Попечитељства нашли су се Варвара Францова, супруга упокојеног Александра Фјодоровича Хилфердинга, Михаил Григорјевич Черњајев и митрополит московски Јоаникије.⁹ Међу осталим члановима нашли су се потомци словенофилских првака, Дмитриј Алексејевич Хомјаков, син Алексеја Степановича Хомјакова,¹⁰ синови Дмитрија Фјодоровича Самарина и многи други. У првој години рада Московско попечитељство располагало је с око 4.700 рубаља у готовини и с око 600 рубаља у књигама. Године 1890. финансирани су школовање деветоро Словена на Московском универзитету, помогли школовање две Бугарке у Москви и помогли неколицину Словена који су се школовали у Москви с намером да се

⁵ ЦГИА СПб, Ф. 400, Оп. 1, Д. 683, Л. 8–10 об. [Н. П. Игњатијев] – Н. П. Мешћерски, новембар 1889.

⁶ Научно-исследовательский отдел рукописей Российской государственной библиотеки (даље: НИОР РГБ), Ф. 278, П. 13, Ед. хр. 2, Л. 1–1 об. *Попечитељство за Словене који се школују у Москви, Москва.*

⁷ ЦГИА СПб, Ф. 400, Оп. 1, Д. 683, Л. 11–14. [Н. П. Игњатијев] – Н. П. Мешћерски, Петроград, 25. новембар 1889.

⁸ ЦГИА СПб, Ф. 400, Оп. 1, Д. 683, Л. 26–26 об. Н. П. Мешћерски – Н. П. Игњатијев, 15. фебруар 1890.

⁹ ЦГИА СПб, Ф. 400, Оп. 1, Д. 683, Л. 29–30 об. *Списак чланова Петроградског словенског друштва који живе у Москви.*

¹⁰ ЦГИА СПб, Ф. 400, Оп. 1, Д. 683, Л. 17. *Списак лица које желе да буду чланови Петроградског словеског друштва (Н. П. Мешћерски), 21. новембар 1889.*

врате својим кућама.¹¹ Што се Срба тиче, Попечитељство је финансирало четворицу студената Московског универзитета, Живка Михајловића, С. Лозовића, Живојина Јоцића и Јордана Видојковића, као и Милутина Марковића у Школи живописа, вајања и неимарства у Москви. Стипендије су износиле 15 рубаља месечно.¹²

Године 1891. делимично је промењено руководство Попечитељства. Кнез Мешћерски је због болести поднео оставку на место председника, а Теплов због селидбе, на место секретара. На мартовској седници 1891. године за председника је изабран Дмитриј Фјодорович Самарин, за заменика председника Иван Фјодорович Тјутчев, за секретара Александар Дмитријевич Самарин, Самаринов син, док је благајник остао непромењен. За чланове Савета изабрани су протојереј Александар Михајлович Иванцов-Платонов, протојереј Григориј Петрович Смирнов-Платонов, Дмитриј Иванович Иловајски, кнез Александар Михајлович Голицин и Михаил Дмитријевич Свербјејев.¹³ Током 1891. године број стипендиста Попечитељства увећао се на петнаест. Сви су се углавном школовали на Московском универзитету, изузев двојице.¹⁴ Године 1891. Попечитељство је финансирало школовање петорице Срба на Московском универзитету (Живојина Јоцића, Ђорђа Нешића, Јордана Видојковића, Милутина Живковића и Теодора Јанковића), те двојице у Школи живописа, вајања и неимарства (Марка Вујовића и Милутина Марковића).¹⁵ На молбу митрополита Михаила студенту Ђорђу Нешићу додељена је стипендија Московске градске думе „Кнез В. А. Черкаски”.¹⁶ Поред ове седморице Срба, Попечитељство је једнократно помогло и Стојана Поповића, ученика Московске богословије, и Јордана Јоцића.¹⁷

Године 1892. финансијска средства Попечитељства почела су да се смањују, па је и број стипендиста пао на четрнаест. Те године међу стипендистима Попечитељства нашли су се поново Живојин Јоцић, Милутин Живковић, Теодор Јанковић, Ђорђе Нешић и Марко Вујовић.¹⁸ Године 1897. поставило се питање опстанка организације, сходно

¹¹ *Отчет Попечительства над славянами учищимся в Москве за 1890*, Москва 1891, 3–4.

¹² *Исто*, 8–11.

¹³ ЦГИА СПб, Ф. 400, Оп. 1, Д. 683, Л. 48–49. Д. Ф. Самарин – Совет Петроградског словенског друштва, 27. фебруар 1891.

¹⁴ *Отчет Попечительства над славянами учищимся в Москве за 1891*, Москва 1892, 3.

¹⁵ *Исто*, 11.

¹⁶ *Исто*, 5.

¹⁷ *Исто*, 13, 15.

¹⁸ ЦГИА СПб, Ф. 400, Оп. 1, Д. 683, Л. 60 об. *Списак стипендиста Попечитељства I. јануара 1892.*

недовољним финансијама и равнодушности московске публике, али је Петроградско словенско добротворно друштво решило да је финансијски подржи.¹⁹ Након смрти Дмитрија Фјодоровича Самарина (1901) на месту председника заменио га је Иван Фјодорович Тјутчев. Године 1903. Самаринова супруга доставила је Попечитељству 1.000 рубаља у виду „Капитала Дмитрија Фјодоровича Самарина”,²⁰ на основу којих су могли да увећају број стипендиста. У међувремену, с почетка XX века, чланству Попечитељства придружили су се и остала деца Дмитрија Фјодоровича Самарина, Фјодор Дмитријевић²¹ и Ана Дмитријевна²². Октобра 1912. године Московско попечитељство, по оснивању новог Московског словенског комитета при Српском подворју, ушло је у састав нове организације.²³

Председник Московског попечитељства, словенофил и публициста Дмитриј Фјодорович Самарин,²⁴ потицао је из старе имућне руске племићке породице. Рођен је у Петрограду, од оца Фјодора Васиљевича, пуковника, и мајке Софије Јурјевне, кћерке сенатора и песника Јурија Александровича Нелидског-Мелецког, иначе дворске даме царице Марије Фјодоровне. Његов старији брат био је Јуриј Фјодорович Самарин, истакнути словенофил и члан Московског словенског друштва. За разлику од брата који није одржавао везе са Србима, Дмитриј Фјодорович Самарин је одржавао спорадичну преписку с митрополитом Михаилом (1888–1892),²⁵ коју у раду износимо пред научну јавност, а међу материјалима његовог личног фонда нашли смо и по једно писмо Јована Ристића²⁶ и митрополита Саве Косановића²⁷. Његове заслуге према Србији уважиле су српске власти, па је од кнеза Милана добио Таковски крст (1876), а затим и од краља Александра Таковски крст другог реда

¹⁹ Н. П. Игњатијев – Попечитељство за Словене који се школују у Москви, април 1897. Москва–Србија, Белград–Россија: сборник материјалов. Обществено-политическе и културне везе 1878–1917 гг, Т. 3, 270–272.

²⁰ ЦГИА СПб, Ф. 400, Оп. 1, Д. 683, Л. 65. И. Ф. Тјутчев – Петроградско словенско друштво, Москва, 14. фебруар 1906.

²¹ ЦГИА СПб, Ф. 400, Оп. 1, Д. 683, Л. 70–70 об. И. Ф. Тјутчев – Петроградско словенско друштво, Москва, 26. март 1906.

²² ЦГИА СПб, Ф. 400, Оп. 1, Д. 683, Л. 64. И. Ф. Тјутчев – Петроградско словенско друштво, Москва, 4. март 1906.

²³ Ј. Блажић Пејић, Предлог о оснивању Словенског друштва узајамне помоћи у Москви из 1889. године, 277.

²⁴ Самарин Дмитриј Федорович, Славянофилы: историческая энциклопедия, составитель и ответственный редактор О. А. Платонов, Москва 2009, 473.

²⁵ НИОР РГБ, Ф. 265, П. 193, Ед. хр. 48, 13 лл. Митрополит Михаил – Д. Ф. Самарин, [1888–1892].

²⁶ НИОР РГБ, Ф. 265, П. 199, Ед. хр. 31, Л. 1. Јован Ристић – Д. Ф. Самарин, 1877.

²⁷ НИОР РГБ, Ф. 265, П. 191, Ед. хр. 21, Л. 1. Сава Косановић – Д. Ф. Самарин.

(1889).²⁸ Године 1899. постао је почасни члан Словенско босанско-херцеговачког друштва.²⁹ Његова сабрана дела објављена су у два тома, 1903. и 1908. године у Москви.³⁰

Од времена школовања на Кијевској богословији и у Кијевској духовној академији и ширења познанстава међу Русима, митрополит Михаило остаје трајно привржен Русији. Након што се замонашио у Кијевско-Печерској Лаври, посетио је по први пут Москву и Петроград, те упознао представнике словенофилског покрета и кругове њима блиске, што је оставило снажан утисак на младог монаха. Од тог времена па готово до краја живота, одржавао је контакте са словенофилима и на тај начин радио на зближавању двају народа. Након повратка из емиграције (1889) одржавао је преписку с Дмитријем Фјодоровичем Самарином, преко кога су стизале вести из Москве и поједина руска издања. Митрополит Михаило поздравио је Самаринове напоре везане за Попечитељство, сматрајући их „за веома корисно и потребно у Москви”. Истовремено му је за члана организације препоручио архимандрита Кирила (Живојина Јовичића),³¹ старешину Српског подворја. Српски митрополит писао му је о политичким приликама у Србији, обраћао му се везано за школовање Срба и тражио његову помоћ око успостављања економских односа између Србије и Русије: „Време је да се зближимо и ослободимо швапског монопола.”³²

²⁸ НИОР РГБ, Ф. 265, П. 115, Ед. хр. 15, Л. 1–2. *Указ кнеза Милана, 5. новембар 1876*; НИОР РГБ, Ф. 265, П. 115, Ед. хр. 16, Л. 1–2. *Указ краља Александра, 6. децембар 1889*.

²⁹ НИОР РГБ, Ф. 265, П. 115, Ед. хр. 14, Л. 1–2. *Диплома за почасно чланство, 5. октобар 1899*.

³⁰ Д. Ф. Самарин, *Собрание статей, речей и докладов. Крестьянское дело*, Т. 1, Москва 1903; исти, *Собрание статей, речей и докладов. Статьи о приходе. Статьи разнородного содержания*, Москва 1908.

³¹ НИОР РГБ, Ф. 265, П. 193, Ед. хр. 48, Л. 9. *Митрополит Михаило – Д. Ф. Самарин, Београд, 22. март 1891*.

³² НИОР РГБ, Ф. 265, П. 193, Ед. хр. 48, Л. 13–13 об. *Митрополит Михаило – Д. Ф. Самарин, [1891]*.

Табела 1. Српски стипендисти Попечитељства за Словене који се школују у Москви (1890–1892)

1890		1891		1892	
Име и презиме	Образовна институција	Име и презиме	Образовна институција	Име и презиме	Образовна институција
Јордан Видојковић	ИМУ ³³	Јордан Видојковић	ИМУ (до преласка на Московску духовну академију)	Марко Вујовић	Иконописна радионица И. В. Белоусова (Владимирска губернија)
Живојин Јоцић	Математички факултет ИМУ	Марко Вујовић	Иконописна радионица И. В. Белоусова (Владимирска губернија)	Милутин Живковић	Медицински факултет ИМУ
С. Лозовић	ИМУ	Милутин Живковић	Медицински факултет ИМУ	Теодор Јанковић	Медицински факултет ИМУ
Милутин Марковић	Школа живописа, вајања и неимарства у Москви	Теодор Јанковић	Медицински факултет ИМУ	Живојин Јоцић	Математички факултет ИМУ
Живко Михајловић	ИМУ	Живојин Јоцић	Математички факултет ИМУ	Ђорђе Нешић	Медицински факултет ИМУ
		Милутин Марковић	Школа живописа, вајања и неимарства у Москви		
		Ђорђе Нешић	Медицински факултет ИМУ		

Приређена преписка данас се чува у оквиру две одвојене архивске институције, у Централном државном историјском архиву града Петрограда и Научно-истраживачком одељењу рукописа Руске државне библиотеке у Москви. Прва два документа представљају оригиналну

³³ Московски царски универзитет.

званичну преписку између управа Петроградског словенског добротворног друштва и Московског попечительства за школовање Словена, и похрањени су у Централном државном историјском архиву града Петрограда, у оквиру фонда № 400 *Петербурское славянское благотворительное общество*. Осталих пет докумената представљају оригиналну личну преписку између митрополита београдског Михаила и Дмитрија Фјодоровича Самарина, и похрањени су у Научно-истраживачком одељењу рукописа Руске државне библиотеке у Москви у оквиру личног фонда № 265 *Самарины*. Приликом приређивања докумената трудили смо се да све интервенције у тексту сведемо на најмању меру. Најчешће су додавани интерпункцијски знаци, док су скраћено написане речи допуњене у угластим заградама. Приређену преписку објављујемо у складу с правописом савременог руског језика.

* * *

1.

Милостивый государь, князь Николай Петрович³⁴.

Санкт-Петербург
№ 2171

25 ноября 1889 г[ода]

По поручению председательствуемого мною Совета С[анкт]-Петербургского славянского благотворительного общества спешу ответить Вашему сиятельству на предложенные в письме Вашем от 21 текущего ноября вопросы.

Ввиду ежегодных передержек против сметных назначений, Совет общества, затрудняясь ныне обещать «Московскому попечительству» какое-либо определенное материальное содействие, вполне согласен оставить в его исключительном распоряжении, как ежегодные взносы, так и все пожертвования членов Общества, проживающих в Москве, начиная с 1 января 1890 г[ода], а также членские взносы, еще неуплаченные московскими членами Общества, по именованным в особом, при сем прилагаемом списке, за текущий 1889 год, будь таковые Попечительство возьмет на себя труд получить, пригласив к взносу не оплативших особыми повестками.

В 1889 г[оду] С[анкт]-Петербургское славянское общество выдавало и обязуется выдавать до конца года ежемесячные пособия следующим стипендиатам студентам Московского университета: болгарину Иоакиму Манолову и сербам Живку Михайловичу и Симеону Благоевичу – по 15 р[ублей] в месяц каждому, и вдовам добровольцев: Серафиме Петровне Семеновой (Кремль, Комендантская улица, д[ом] Пенинского) – по 5 р[ублей] в месяц, Татьяне Дмитриевой, Анастасии Глазуновой и Ираиде Сергеевой (Мещанской части, Протопоповский пер[еулок], приют Московского братолюбивого общества) - по 3 р[убля] в месяц каждой.

Вообще размер выдаваемых Славянским обществом стипендий определяется в 300 р[ублей] в год для каждого стипендиата, причем стипендиату выдается еще по 50 р[ублей] на обмундирование, от 15 до 25 р[ублей] на приобретение учебных пособий, книг и инструментов; пособия же добровольцам и вдовам добровольцев, а также приезжим в Россию славянам определяется каждый раз, по особому постановлению Совета общества.

³⁴ Кнез Николај Петровић Мешћерски (1829–1901), државни чиновник, археограф и песник. Био је начелник Московског школског округа (1874–1880) и први председник Московског попечителства за школовање Словена (1890–1891).

С[анкт]-Петербургское славянское общество сочло бы для себя большим облегчением, если бы, «Московское попечительство», начиная с 1890 г[ода] приняло на себя все заботы об обеспечении стипендиатов Славянского общества, получающих образование в Москве, а также выдачу пособий в Москве же проживающим добровольцам и вдовам добровольцев или осиротелым семьям их.

В пределах своей деятельности «Московское попечительство» обязательно должно руководствоваться уставом С[анкт]-Петербургского славянского благотворительного общества и, конечно, §7 и 8.

Ради однообразия в действиях «Московского попечительства» и С[анкт]-Петербургского славянского общества, Совет последнего поручил мне препроводить к Вашему сиятельству образцы: ордера казначею, для выдачи назначаемых Попечительством пособий, и квитанции – в приеме членских взносов и разных пожертвований.

Лица, поименованные в приложенном к письму Вашего сиятельства списке, будут предложены Советом Общества к избранию в действительные члены общества в первом же торжественном общем собрании, имеющем быть 10 декабря сего года. О избрании их в члены общества, Вы получите в тот же день извещение по телеграфу.

Краткие сведения о составе Московского попечительства и его деятельности Совет желал бы получить не позднее 1 февраля будущего 1890 г[ода], для того чтобы включить их в отчет о деятельности Славянского общества в 1889 г[оду], представляемый общему собранию г[оспод] членов общества, обыкновенно назначаемому на 14 февраля.

Независимо вышеизложенного считаю священной обязанностью сообщить о тяжком голоде, постигшем доблестный народ черногорский и несчастную родственную нам Галицию, председательствуемое мною С[анкт]-Петербургское славянское благотворительное общество в общем собрании г[оспод] членов общества, состоявшемся 5 текущего ноября, отчислило 6.000 р[ублей] из своего запасного капитала на покупку хлеба для нуждающихся, и открыло между своими членами подписку на сбор пожертвований с тою же целию.

Известное Вам, при сем прилагаемое, определение Святейшего Синода от 3 ноября о сборе пожертвований в пользу голодающих черногорцев состоялось по особому ходатайству Славянского же общества.

Ныне Совет Славянского общества получил извещения от Его Высокопреосвященства Высокопреосвященнейшего Митрофана³⁵, митрополита Черногорского и протоиерея Ј. Г. Наумовича, известного

³⁵ Митрофан Бан (1841–1920), митрополит цетињски (1884–1918).

печальника о нуждах галицкого народа, о том, что они признают за наилучшее отправлять нуждающимся черногорцам и галичанам не деньги на покупку хлеба, а пшеницу, рожь или же кукурузу в муке или зерне, а также разного рода крупу.

Зная, с каким горячим участием Вы относитесь к благотворительным задачам Славянского общества, Совет общества в заседании, состоявшемся 21 ноября, постановил: просит Вас и председательствуемое Вами Московское попечительство взять на себя труд, обратиться к известным Вам лицам из московского купечества, в особенности же к хлеботорговцам, с просьбами – уделить что либо в пользу голодающих черногорцев и галичан, причем таковые пожертвования могли бы быть доставляемы в помещение Славянского общества (С[анкт]-Петербург, Площадь Александринского театра, N7).

Исполнив эти поста постановления Совета, прошу принять уверение в совершенном моем почтении и глубочайшей преданности.

[Николай Павлович Игнатъев]

ЦГИА СПб, Ф. 400, Оп. 1, Д. 683, Л. 11–14. Подлинник.

2.

В Совет С[анкт]-Петербургского славянского благотворительного общества.

Москва
№ 2096

27 февраля 1891 г[ода]

На годичном Собрании, бывшем 24 февраля, были доложены мною: 1) письмо председателя Попечительства князя Н. П. Мещерского о том, что он по болезни вынужден сложить с себя звание председателя Попечительства; 2) письмо секретаря А[лексей] Г[ригорьевича] Теплова о том, что по случаю отъезда его из Москвы, он не может исправлять должность секретаря Попечительства. Вследствие этого произведены были в Собрании выборы председателя и секретаря и, сверх того, для усиления состава Попечительства, предложено было избрать товарища председателя и двух членов правления.

На означенные должности были избраны Собранием: председателем Дмитрий Федорович Самарин, товарищем председателя Иван Федорович Тютчев³⁶, членами правления: протоиерей Григорий Петрович Смирнов-Платонов³⁷ и Михаил Дмитриевич Свербеев³⁸ и секретарем Александр Дмитриевич Самарин³⁹. Поэтому состав правления Попечительства, в настоящее время следующий:

Председатель Дмитрий Федорович Самарин.

Товарищ председателя Иван Федорович Тютчев.

Казначей Николай Николаевич Загоскин.

Члены Совета протоиерей Григорий Петрович Смирнов-Платонов, Дмитрий Иванович Иловайский⁴⁰, князь Александр Михайлович Голицын и Михаил Дмитриевич Свербеев.

Секретарь Александр Дмитриевич Самарин.

Председатель Дмитрий Самарин

ЦГИА СПб, Ф. 400, Оп. 1, Д. 683, Л. 48–49. Подлинник.

³⁶ Иван Федорович Тютчев (1846–1909), државни чиновник, син песника и дипломате Федора Ивановича Тютчева.

³⁷ Григорий Петрович Смирнов-Платонов (1825–1898), протојереј, уредник часописа *Православное обозрение* (1869–1877) и издавач часописа *Детская помощь* (од 1885).

³⁸ Михаил Дмитриевич Свербеев (1848–1903), син историчара и дипломате Дмитрија Николајевича Свербеева.

³⁹ Александр Дмитриевич Самарин (1868–1932), московски губернијски предводник племства (1908–1915), оберпрокуратор Светог Синода (1915) и члан Државног савета од 1912. године. Био је син Дмитрија Федоровича Самарина.

⁴⁰ Дмитрий Иванович Иловајски (1832–1920), историчар и публициста.

3.

Многоуважаемый
Димитрий Феодорович!

Утешили Вы меня своим дружеским письмом, от 12-го апреля. Душевно благодарю Вас за известие, что слава Богу все здравствуете.

Книгу VII Вашего издания⁴¹ получил недавно, предисловие успел просмотреть[ь]. Да, дело добром с трудом делается. И брат Юрий Ф[еодорович]⁴² искупил свой патриотизм страданием в крепости; но его идея взяла верх и победила сплетни.

Удивляюсь Соловьеву⁴³, как мог сойти с дороги и сделат[ь]ся врагом церкви и горячих патриотов славянофилов. Слаб характер не мог выдержать неудачи и неприятности в жизни и заблуждается, предполагая найти опору в папстве; которое отвратительными происками, интригами и обманам убивает дух народов. Спасибо, что Вы восстали в защиту добрых патриотов.⁴⁴

Призываю Божие благословение на Вас, Вашу супругу⁴⁵ и детей Ваших, и желая Вам радости с истинным почтением и признательностью за Ваше расположение, имею честь быть

⁴¹ *Сочинения Ю. Ф. Самарина. Письма из Риги и история Риги*, Т. 7, издание Д. Ф. Самарина, Москва 1889. Ради се о сабраним делима Јурија Фјодоровича Самарина, која је Дмитриј Фјодорович Самарин након братовљеве смрти објавио у десет томова.

⁴² Јуриј Фјодорович Самарин (1819–1876), словенофил и публициста. На студијама на Историјско-филолошком факултету Московског универзитета, које је завршио са степеном кандидата (1844), долази у додир са словенофилима. По завршеном школовању ступа у државну службу, коју напушта 1853. године. Учествовао је у Кримском рату (1853–1856). Био је владин представник у Самарском губернијском комитету и његов пројекат постао је основа Манифеста из 1861. године. Године 1864. позван је у Пољску ради спровођења реформи: Э. В. Захаров, *Предисловие: Православие и народность (Ю. Ф. Самарин)*, ответственный редактор О. Платонов, Москва 2008, 5–33.

⁴³ Владимир Сергејевич Соловјев (1853–1900), професор Московског универзитета, песник и публициста. Био је син Сергеја Михајловича Соловјева, члана Московског словенског комитета.

⁴⁴ На Соловјејеву критику словенофилства у *Очерки из историји русског сознания*, Дмитриј Фјодорович Самарин одговорио је брошуром (1890): Д. Ф. Самарин, *Поборник вселенской правды. Возражение В. С. Соловьеву на его отзывы о славянофилах 40-х и 50-х годов*, Собрание статей, речей и докладов. Статји о приходе. Статји разнородного содержания, Т. 2, Москва 1908, 169–236.

⁴⁵ Варвара Петровна (Јермолова) Самарина (1832–1906), кћерка генерал-мајора Петра Николајевича Јермолова.

Вашим

5 мая
1890 года
Белград

богомольцем
Митрополит Сербский
Михаил

Прошу передать поклон и благословение Екатерине Петровне Ермоловой⁴⁶ и ея племяннице.

НИОР РГБ, Ф. 265, П. 193, Ед. хр. 48, Л. 3–4. Автограф.

---

⁴⁶ Јекатерина Петровна Јермолова (1829–1911), камер дворска дама царице Александре Фјодоровне и царице Марије Александровне, сестра супруге Дмитрија Фјодоровича Самарина.

4.

Высокочтимый
Дмитрий Феодорович!

Получил я Ваше письмо, а затем в свое время и книги Ваши. Искренно благодарю Вас за Ваше внимание и память. Мне всегда приятно слышать о Вас и Вашем семействе. Надеюсь и вперед будете столь добры извещать меня о себе.

Вам известно из газет, что со мною делается здесь. Австрофильские газеты непрестанно нападают на меня, выдумывают небывлицы и пускают все клеветы в ход, чтобы унижить, вредить и заставить бросить все и уехать. Но буду терпеть все до конца, помощью Божиею.

Покорнейше прошу помочь ученику живописной школы Милутину Марковичу⁴⁷, сербу, чтобы директор по бедности освободил его от таковы за право учения. Если же сею нельзя, будьте добры передать просьбу князю Мещерскому, председателю отделения Славян[ского] благотв [орительного] общества⁴⁸, оказать пособие для уплаты школарины, кажется, 50 рублей, чтобы этот молодой человек не потерял права учения в этой школе.

Призываю Божие благословение на Вас, на Вашу супругу и детей Ваших и на добрую Екатерину Петровну с Тютчевым.

С глубоким почтением и преданностию, имею честь быть
Вашим

18 сентября
1890 года
Белград

богомольцем
Митрополит Сербский
Михаил

НИОР РГБ, Ф. 265, П. 193, Ед. хр. 48, Л. 5–6 об. Автограф.

⁴⁷ Милутин Марковић, српски иконописац. Након што је завршио четири разреда Реалке у Београду, по препоруци митрополита Михаила даље школовање је наставио у Иконописној школи Кијевско-Печерске Лавре (1888–1889), а затим и у Школи живописа, вајања и неимарства у Москви (1889–1895). По повратку, био је наставник цртања у гимназији у Нишу, затим наставник непотпуне гимназије у Крушевцу, па наставник Друге београдске гимназије: У. Рајчевић, *Сликар Милутин Бл. Марковић*, Саопштења 17 (1985) 219–234.

⁴⁸ Мисли се на Московско попечитељство за школовање Словена, основано као одељење Петроградског словенског добротворног друштва.

5.

Высокочитимый
Дмитрий Феодорович!

Получил Вашу телеграмму и приношу Вам сердечную благодарность за Вашу память и внимание.

Мы здесь в борьбе и постоянных беспокойствах. Правление Милана⁴⁹ много вреда сделало стране, много порчи внесло и очень трудно справляется, тем хуже, что Милан не даст покою и теперь. Этот злой дух на зло склонен и без делания зла жить не может. Господь да спасет бедную Сербию от сего зла.

Поклон Вам, Вашей супруге, Вашим детям и Екатерине Ермоловой.

Призываю Божие благословение на всех Вас и с истинным почтением и благодарностию, остаюсь Вашим

8 октября
1890 года
Белград

смир[енный] богомольцем
Митрополит
Михаил

НИОР РГБ, Ф. 265, П. 193, Ед. хр. 48, Л. 7. Автограф.

---

⁴⁹ Милан Обреновић (1854–1901), српски кнез (1868–1882) и српски краљ (1882–1889).

6.

†

Высокочтимый
Дмитрий Феодорович!

С письмом Вашим от 12-го марта получил я отчет Попечительства. Благодарю Вас и Попечительство, что изволили познакомить меня с Попечительством, которое очень полезно и нужно в Москве.

С сим письмом предстанет Вам архимандрит Кирилл,⁵⁰ новый настоятель Сербского подворья. Надеюсь, что он может быть полезен Попечительству, как человек, учившийся в России.

Призываю Божие благословение на Вас, на Попечительство и на Ваш дом, с глубоким почтением и предан[н]остию, имею честь быть

Вашим

22 марта
1891 года
Белград

богомольцем
Митрополит
Михаил

НИОР РГБ, Ф. 265, П. 193, Ед. хр. 48, Л. 9. Автограф.

⁵⁰ Кирил (Живојин) Јовичић (1837–1908), српски архимандрит, старшина Српског подворја (1891–1898) и ректор Београдске богословије. Више о његовом ангажовању у словенофилским организацијама: Ј. Блажић Пејић, *Руска словенска добротворна друштва и Српско подворје у Москви (1874–1917)*, Историјски часопис LXIV (2015) 350–353.

7.

†

Многочтимый
Дмитрий Феодорович!

Ваше уважаемое письмо от 1-го марта с отчетом Попечительства получил.

Душевно благодарю Вас как за известие о Вашей семье, так и за отчет.

Хотя настали тяжелые времена, но Ваша любовь к [...] ⁵¹ преодолевает все затруднения и Вы призываете молодых славян, желающих учиться. Спасибо Вам и Попечительству!

Слышал о кончине Николая Феодоровича ⁵² и молился о нем, да примет его праведную душу милостивый Господь в своем царстве вечного блаженства.

Радуюсь что все Ваши здоровы. Дай Бог всем им и Вам постоянное здоровье, радости и счастье.

Призываю Божие благословение Вам, Вашей супруге и всем детям Вашим и с истинным почтением и благодарностью, имею честь быть

Вашим

16 марта
1892 года
Белград

смир[енный] богомольцем
Митрополит Сербский
Михаил

НИОР РГБ, Ф. 265, П. 193, Ед. хр. 48, Л. 11–11 об. Автограф.

---

⁵¹ Нечитко.

⁵² Николај Фјодорович Самарин (1829–1892), државни чиновник и археограф. Био је најмлађи брат Дмитрија Фјодоровича Самарина.

8.

Димитрију Феодоровичу Самарину

Петровка д[ом] Харитова номера Маг. Eugene

Михаил
Митрополит Сербский

[1891]

Поклон и благословение Вам и Вашему семейству. Прошу Вас принять г[осподина] Генчича⁵³ и советами помогать ему для связи торговых отношений России с Сербиею. Пора нам стать ближе и освободиться [от] монополии швабской.

НИОР РГБ, Ф. 265, П. 193, Ед. хр. 48, Л. 13–13 об. Автограф.

⁵³ Ђорђе Генчић (1861–1938), политичар, члан Либералне странке. Основно и средње образовање стекао је у Србији, а даље школовање наставио је у Бечу и Русији. После неколико година школовања на Војној академији, произведен је за руског гардијског официра. За време служења у руској војсци напредовао до чина капетана. Након повратка у Србију, 1892. године постављен је за генералног конзула у Солуну, а затим за градоначелника Ниша (1894–1899). Једно време био је министар унутрашњих послова (1899–1900, 1903) и министар привреде (1903).

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ – LIST OF REFERENCES

Архиви – Archives

Научно-исследовательский отдел рукописей Российской государственной библиотеки, Москва (НИОР РГБ), Ф. 265 (Самарины), Ф. 278 (Славянское благотворительное общество) [Научно-issledovatel'skij otdel rukopisej Rossijskoj gosudarstvennoj biblioteki, Moskva (NIOR RGB), F. 265 (Samariny); F. 278 (Slavjanskoe blagotvoritel'noe obščestvo)]

Центральный государственный исторический архив Санкт-Петербурга, Санкт-Петербург (ЦГИА СПб), Ф. 400 (Петроградское славянское благотворительное общество) [Central'nyj gosudarstvennyj istoričeskij arhiv Sankt-Peterburga, Sank-Peterburg (CGIA SPb), F. 400 (Petrogradskoe slavjanskoe blagotvoritel'noe obščestvo)]

Извори – Primary Sources

Москва–Сербия, Белград–Россия: сборник материалов. Общественно-политические и культурные связи 1878–1917 гг., Т. 3, составители А. Л. Шемякин, Е. В. Иванова, М. Перишић, А. Тимофејев и Г. Милорадовић, Москва–Београд 2012. [Moskva–Serbija, Belgrad–Rossija: sbornik materialov. Obščestvenno-političeskie i kul'turnye svjazi 1878–1917 gg, T. 3, sostaviteli A. L. Pemjakin, E. V. Ivanova, M. Perišić, A. Timofejev i G. Miloradović, Moskva–Beograd 2012]

Отчет Попечительства над славянами учившимся в Москве за 1890, Москва 1891. [Otčet Porečitel'stva nad slavjanami učiščimsja v Moskve za 1890, Moskva 1891]

Отчет Попечительства над славянами учившимся в Москве за 1891, Москва 1892. [Otčet Porečitel'stva nad slavjanami učiščimsja v Moskve za 1891, Moskva 1892]

Самарин Д. Ф., *Собрание статей, речей и докладов. Крестьянское дело*, Т. 1, Москва 1903. [Samarin D. F., *Sobranie statej, rečej i dokladov. Krest'janskoe delo*, T. 1, Moskva 1903]

Самарин Д. Ф., *Собрание статей, речей и докладов. Статьи о приходе. Статьи разнородного содержания*, Т. 2, Москва 1908. [Samarin D. F., *Sobranie statej, rečej i dokladov. Stat'i o prihode. Stat'i raznorodnogo soderžanija*, T. 2, Moskva 1908]

Сочинения Ю. Ф. Самарина. Письма из Риги и история Риги, Т. 7, издание Д. Ф. Самарина, Москва 1889. [Sočinenija Ju. F. Samarina. Pis'ma iz Rigi i istorija Rigi, T. 7, izdanie D. F. Samarina, Moskva 1889]

Литература – Secondary Works

Блажић Пејић Ј., *Руска словенска добротворна друштва и Српско подворје у Москви (1874–1917)*, Историјски часопис LXIV (2015) 337–361. [Blažić Pejić J., *Ruska slovenska dobrotvorna društva i Srpsko podvorje u Moskvi (1874–1917)*, Istorijški časopis LXIV (2015) 337–361]

Блажић Пејић Ј., *Предлог о оснивању Словенског друштва узajамне помоћи у Москви из 1889. године*, Мешовита грађа (Miscellanea) XXXVI (2015) 275–288. [Blažić Pejić J., *Predlog o osnivanju Slovenskog društva uzajamne pomoći u Moskvi iz 1889. godine*, Mešovita građa (Miscellanea) XXXVI (2015) 275–288]

Захаров Э. В., *Предусловие: Православие и народность (Ю. Ф. Самарин)*, ответственный редактор О. Платонов, Москва 2008, 5–33. [Zaharov È. V., *Preduslovie: Pravoslavie i narodnost' (Ju. F. Samarin)*, otvetstvennyj redaktor O. Platonov, Moskva 2008, 5–33]

Рајчевић У., *Сликар Милутин Бл. Марковић*, Саопштења 17 (1985) 219–234. [Rajčević U., *Slikar Milutin Bl. Marković*, Saopštenje 17 (1985) 219–234]

Славянофилы: историческая энциклопедия, составитель и ответственный редактор О. А. Платонов, Москва 2009. [*Slavjanofily: istoričeskaja ènciklopedija*, sostavil i otvetsvennyj redaktor O. A. Platonov, Moskva 2009]

Jovana BLAŽIĆ PEJIĆ

**FROM THE HISTORY OF SERBIAN-RUSSIAN RELATIONS:
THE GUARDIANSHIP OVER THE SLAVIC PUPILS IN MOSCOW (1889–1892)**

Summary

After the Congress of Berlin (1878), the Moscow Slavic Benevolent Society in Moscow was closed, and its president Ivan Sergeevich Aksakov had to leave Moscow. The next two decades represented the years of *survival* of the Slavophile movement and the period of declining interest of the Russian society in the Slavic world. On several occasions, during the eighties and nineties, Russian Slavophiles and circles close to them sought to renew the Moscow Slavic Benevolent Society and restore its old glory. In this regard, the Guardianship over the Slavic pupils in Moscow was established as a department of the St. Petersburg Slavic Benevolent Society, with the aim of morally and materially helping Slavs studying in Moscow, in order to develop Slavic solidarity and spiritual unity of Slavs with Russia. The paper presents eight documents kept in the Central State Historical Archive of St. Petersburg and the Scientific Research Department of Manuscripts of the Russian State Library in Moscow. The first two documents represent official correspondence between the president of the St. Petersburg Slavic Benevolent Society, Nikolai Pavlovich Ignatyev, and the heads of the Guardianship, Nikolai Petrovich Meschersky and Dmitry Fyodorovich Samarin, and testify to the way the Guardianship operated. The other six letters represent the personal correspondence between Metropolitan Mihailo of Belgrade and the head of the Guardianship, Dmitry Fyodorovich Samarin, and testify to the ties between the Guardianship and Slavophiles with Serbs in the last decade of the 19th century.

Чланак примљен: 01. 06. 2020.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 17. 07. 2020.